

Informacija o finančnih instrumentih in s temi instrumenti povezanih tveganjih

1. DEL: UVOD

Ta Informacija o finančnih instrumentih in s temi instrumenti povezanih tveganjih (v nadaljevanju: **Informacija**) je namenjena strankam in morebitnim strankam (v nadaljevanju: **stranka**) Nove Ljubljanske banke d.d., Ljubljana (v nadaljevanju: **Banka**). Namen te informacije ni posredovati informacije o prav vseh tveganjih in drugih pomembnih vidikih glede finančnih instrumentov oziroma produktov, opisanih v tej informaciji, ki jih stranka lahko kupi, proda ali naroči pri Banki oziroma v zvezi s katerimi lahko prek Banke opravlja druge vrste poslov (v nadaljevanju: **finančni instrumenti oziroma instrumenti**¹), temveč le tiste informacije in opozorila o tveganjih, povezanih s finančnimi instrumenti, ki stranki predvsem omogočajo razumevanje narave in tveganj storitev in posameznih vrst finančnih instrumentov, navedenih v tej informaciji, in posledično sprejemanje odločitev o finančnih naložbah, zavedajoč se tveganj, povezanih s finančnimi instrumenti. Banka stranki svetuje, da si pred odločitvijo v zvezi s posamezno investicijsko storitvijo oziroma poslom v zvezi s finančnimi instrumenti (v nadaljevanju: **investicijska storitev**) natančneje prebere tudi vsa dodatna razkritja o finančnem instrumentu oziroma investicijski storitvi, ki so lahko vključena v posamezno dokumentacijo oziroma pogodbo o finančnem instrumentu ali so sestavni del investicijske storitve, zlasti (a ne izključno le) prospekt za izdajo finančnega instrumenta oziroma uvrstitev finančnega instrumenta na organizirani trg, v pogodbo o zagotavljanju investicijske storitve, Splošne pogoje poslovanja s finančnimi instrumenti NLB d.d., Ljubljana in Splošne pogoje skrbniških storitev pri poslovanju s finančnimi instrumenti NLB d.d., Ljubljana (v nadaljevanju: **splošni pogoji poslovanja**) ter Politiko izvrševanja naročil strank, NLB d.d.

Smernice ali druge navedbe, vsebovane v tej informaciji, ne predstavljajo nasveta Banke o potencialnih investicijah in se ne štejejo za priporočilo Banke za podajo naročila stranke za izvedbo katere koli investicijske storitve ali investicije v kateri koli finančni instrument, ki je naveden v nadaljevanju. Navedena informacija tudi ne predstavlja ponudbe Banke, podane stranki, za sklenitev pogodbe o opravljanju ali izvedbi investicijskih storitev s finančnimi instrumenti, navedenimi oziroma opisanimi v tem dokumentu. V primeru, da stranka ne razume pomena katerega koli izmed razkritij ali opozoril, navedenih v tem dokumentu, ji priporočamo, da poišče neodvisen pravni ali finančni nasvet.

Stranki svetujemo, da se pred začetkom koriščenja investicijskih storitev seznanijo z dokumentom, ki obravnava finančne instrumente, naravo pogodbe o zagotavljanju investicijskih storitev, in z obsegom izpostavljenosti in tveganjem, ki ga stranka s tovrstno investicijsko odločitvijo prevzema. Dodatno stranki svetujemo, da po potrebi pred sprejemom investicijske odločitve oziroma pred sklenitvijo pogodbe o opravljanju investicijskih storitev skrbno preuči, ali je finančni instrument oziroma investicijska storitev zanjo primeren(-a), upošteva znanje, izkušnje in finančni položaj stranke, ter, po potrebi, pridobi ustrezno neodvisno mnenje strokovnjaka s področja opravljanja investicijskih storitev oziroma poslovanja s finančnimi instrumenti, ki so opisani v tem dokumentu.

Dejavniki tveganja se lahko pojavijo naenkrat oziroma se kopičijo, kar utegne povzročiti nepredvidljiv vpliv na vrednost vsake finančne naložbe. V kateri koli izmed spodaj opisanih situacij lahko uporaba finančnega vzvoda (ki poveča morebitne pozitivne ali negativne rezultate) bistveno poveča vpliv katerega koli izmed opisanih tveganj.

Banka opozarja stranko, da vsi finančni produkti, opisani v tem dokumentu, prinašajo določeno stopnjo tveganja in pri tem celo pri investicijskih strategijah z relativno nizkim tveganjem obstaja element negotovosti. Vrste tveganj so odvisne od številnih dejavnikov, vključno s tem, kako je finančni instrument izdelan, strukturiran ali kako se unovči. Tveganja, značilna za določen finančni instrument ali storitev, so odvisna od značilnosti finančnega instrumenta ali storitve in posebnih okoliščin ali razmerij med udeleženci, vpletenimi v tak instrument ali storitev, kot so zlasti (a ne izključno le) stranke, domače in tuje banke, borznoposredniške družbe, borze, depozitne institucije in skrbniške banke.

2. DEL: VRSTE SPLOŠNIH TVEGANJ

Pri poslovanju s finančnimi instrumenti so prisotna sistematična in nesistematična tveganja. Nesistematična tveganja so tveganja, povezana s specifičnostjo posameznega finančnega instrumenta, ki ne vplivajo na celoten finančni trg in so neodvisna od dogajanja na trgu finančnih instrumentov. Tako nesistematično tveganje je npr.

¹ Pojem »finančni instrument« zajema izključno tiste finančne instrumente, ki so navedeni v Zakonu o trgu finančnih instrumentov (Uradni list RS, št. 77/18, v nadaljevanju: »ZTFI-1«), pojem »instrument« lahko zajema tudi tiste instrumente, ki po ZTFI-1 ne sodijo v kategorijo finančnih instrumentov, kot na primer depozit (vpogledna vloga), vezan depozit in podobni instrumenti.

kreditno tveganje. Sistematično tveganje je tveganje, povezano s faktorji, ki vplivajo na celoten finančni trg in zato na celotno vrednost portfelja. Tudi razpršeni portfelj vrednostnih papirjev se sistematičnemu tveganju ne more izogniti, ker se vrednost razpršenega portfelja giblje približno enako kot celotna vrednost vrednostnih papirjev na finančnih trgih. Med sistematična tveganja sodijo likvidnostno tveganje, tveganje sprememb obrestnih mer, tveganje reinvestiranja, valutno tveganje in tveganje spremembe cene blaga.

Cena ali vrednost naložbe bo odvisna od nihanj na finančnih trgih, na katere ne vpliva nihče izmed posameznih udeležencev trgov finančnih instrumentov. Banka že vnaprej opozarja stranko, da prihodnjih donosov finančnih instrumentov ni mogoče napovedati na podlagi preteklih donosov.

Narava in obseg investicijskih tveganj se razlikujeta med finančnimi trgi posameznih držav in med posameznimi finančnimi instrumenti. Ta investicijska tveganja se, med drugim, utegnejo razlikovati tudi glede na vrsto naložbe, glede na potrebe in cilje nekaterih investorjev, glede na način, kako se določena investicijska storitev izvede, oziroma na način, kako se posamezen finančni instrument ponudi, proda ali trži, glede na lokacijo ali domicil izdajatelja, diverzifikacijo ali koncentracijo v portfelju, zahtevnost transakcije in uporabo vzvoda.

V nadaljevanju navedene vrste tveganj lahko vplivajo na vsako vrsto naložbe:

1 Likvidnostno tveganje

Na likvidnost instrumenta neposredno vplivata povpraševanje in ponudba tega instrumenta, posredno pa tudi drugi dejavniki, vključno z motnjami na trgu (na primer motnje na zadevni borzi), ali infrastrukturni vidiki, kot so neizdelanost ali motnje procesa poravnave finančnih instrumentov. V nekaterih pogojih trgovanja je lahko težko ali nemogoče zapreti ali odpreti pozicijo² v določenem finančnem instrumentu. To se lahko na primer zgodi pri hitrem gibanju cen, zlasti če je povišanje ali znižanje cene finančnega instrumenta tolikšno, da se skladno s predpisi borze trgovanje z instrumentom prekine ali omeji. Izdaja naloga stranke za preprečitev izgube («stop-loss») ne bo nujno omejila izgube na želeni znesek, kajti zaradi tržnih pogojev se lahko zgodi, da tovrstnega naloga ne bo mogoče izvesti. Pri sklepanju bilateralnih poslov s finančnimi instrumenti nasprotni stranki, podpisnici pogodbe, ni treba sprejeti predčasne prekinitve pogodbe, ponovno odkupiti ali izplačati finančnega instrumenta (razen če je tako določeno v pogodbi), zato ima lahko instrument ničelno likvidnost. V drugih primerih pa lahko zaradi predčasne prekinitve, realizacije ali izplačila stranka prejme bistveno manj, kot je plačala za instrument, oziroma v nekaterih primerih sploh nič.

2 Kreditno tveganje

Kreditno tveganje je tveganje izgube, ki jo povzročijo posojilojemalci, dolžniki iz naslova izdaje obveznic oziroma iz naslova z obveznicami povezanih poslov, garanti ali nasprotne stranke, in sicer če ne izpolnijo svojih zapadlih obveznosti, ali tveganje, da se bo kreditna boniteta teh strank poslabšala. Izpostavljenost kreditnemu tveganju je posebno pomembna pri vseh finančnih instrumentih s kreditno izpostavljenostjo, kot so na primer komercialni zapisi. Potencialne izgube, do katerih lahko pride, pogostost in verjetnost nastanka teh izgub pri finančnih instrumentih s kreditno izpostavljenostjo so lahko precej večje kot pri naložbah v osnovni instrument, ki predstavlja sestavino kreditne izpostavljenosti pri finančnih instrumentih s kreditno izpostavljenostjo.

3 Tržno tveganje

Cena oziroma vrednost finančnih instrumentov se spreminja glede na tržno ponudbo in povpraševanje, zaznave investorjev, cene morebitnih osnovnih ali povezanih investicij ali glede na vpliv panožnih, političnih in ekonomskih dejavnikov, ki utegnejo biti povsem nepredvidljivi.

3.1 Tuji trgi³

Vse investicije v tujini ali investicije s tujim elementom so lahko izpostavljene tveganju tujih trgov, ki predstavljajo drugačna tveganja od tistih na domačem trgu investitorja,⁴ pri čemer utegnejo biti tveganja v nekaterih primerih večja od tveganj, ki jih stranka prevzema z investicijami na domačem trgu. Verjetnost dobička ali izgube iz transakcij na tujih trgih ali pogodb v tujih valutah je odvisna tudi od nihanj deviznih tečajev.

² Izvesti nakup oziroma prodajo določenega finančnega instrumenta.

³ Pojem trg označuje denarni trg in/ali kapitalski trg finančnih instrumentov.

⁴ Pri domačih investitorjih je to slovenski kapitalski trg.

3.2 Nastajajoči trgi

Nestanovitnost cen je lahko velika zlasti na nastajajočih trgih. Neusklajenost cen, majhen obseg trgovanja in širok cenovni razpon so pogosta in nepredvidljiva gibanja na trgu. Poleg tega se lahko ob objavi določene novice ali informacije o določeni državi finančni trgi odzovejo z dramatičnim povišanjem in/ali znižanjem cen v zelo kratkem času. Na nastajajočih trgih (»emerging markets«) večinoma ni preglednosti, likvidnosti, učinkovitosti, tržne infrastrukture, pravne gotovosti oziroma varnosti in predpisov, ki so značilni za pravno ureditev razvitejših trgov. Tako je na primer mogoče, da na navedenih trgih ne obstajajo predpisi, ki urejajo tržno ali cenovno manipulacijo in trgovanje na podlagi notranjih informacij, ali drugi predpisi, katerih namen je zagotoviti vsem enake pogoje, kar zadeva dostopnost informacij in njihovo uporabo ali zlorabo na teh trgih. Na te trge lahko vplivajo tudi panožna, ekonomska in politična tveganja. Lahko se zgodi, da je na teh trgih težko uporabiti določene prakse za obvladovanje tveganj in pravne negotovosti, kot so zavarovanje s sklenitvijo valutne terminske pogodbe ali drugih poslov z izvedenimi finančnimi instrumenti. Treba je preučiti vpliv uvedbe ali odprave valutnih kontrol ob katerem koli času in morebitne težave pri repatriaciji sredstev. Upoštevati je treba tudi tveganja, povezana z nacionalizacijo ali razlastitvijo sredstev, uvedbo obdavčitve z zasegom ali kaznovalno obdavčitvijo, omejitvami investicij tujcev na nastajajočih trgih, sankcijami, vojno in revolucijo.

4 Poravnalno tveganje in zaščita, ki jo nudijo klirinške hiše

Na mnogih borzah lahko za izvedbo transakcije "jamči" borza ali klirinška hiša. Ne glede na to tako jamstvo po navadi koristi članu borze ali klirinške hiše, ne more pa ga uveljavljati stranka, ki je zato izpostavljena dodatnemu kreditnemu tveganju in tveganju zaradi plačilne nesposobnosti podjetja, prek katerega je bila transakcija izvedena. Za instrumente, s katerimi se trguje zunaj borze in v neskladju z borznimi pravili, običajno ne obstaja klirinška hiša (čeprav se prenosljivi vrednostni papirji, ki niso uvrščeni na borzo, lahko poravnajo prek klirinške hiše).

Poravnalno tveganje je tveganje, da nasprotna stranka kupcu ne bo zagotovila/izročila oziroma mogla zagotoviti/izročiti finančnega instrumenta (ali njegove vrednosti) skladno z dogovorjenimi pogoji, potem ko je nasprotna stranka že izpolnila svoj del pogodbe. Poravnalno tveganje je večje, če se različni deli transakcije poravnajo v različnih časovnih pasovih ali v različnih poravnalnih sistemih, kjer pobot oziroma poravnava ni mogoč(-a). To tveganje je posebno veliko pri valutnih transakcijah in valutnih zamenjavah.**5**

Tveganje plačilne nesposobnosti

Plačilna nesposobnost ali neizpolnjevanje obveznosti podjetja, s katerim poslujete, ali katerega koli posrednika, ki je udeležen v transakciji, lahko povzroči likvidacijo ali zaprtje pozicij brez soglasja stranke. Obstaja tudi tveganje plačilne nesposobnosti v zvezi s samo investicijo, kot je na primer tveganje plačilne nesposobnosti podjetja, udeleženega v transakciji z izvedenimi finančnimi instrumenti na neorganiziranem trgu (pri čemer se tveganje nanaša na sam izvedeni finančni instrument in na morebitno zavarovanje ali kritje).

6 Valutno tveganje

Pri kakršnih koli valutnih transakcijah in transakcijah z izvedenimi finančnimi instrumenti in vrednostnimi papirji v tuji valuti gibanje deviznega tečaja ugodno ali neugodno vpliva na dobiček ali izgubo iz naslova teh transakcij.

Oslabitev valute v primerjavi z valuto »benchmarka« (referenčni ali primerjalni indeks) ali valuto vašega portfelja bo negativno vplivala na vrednost investicije, denominirane v tej valuti. Nekatere države imajo devizne kontrole, ki lahko začasno onemogočijo menjavo ali prenos valut ali pa povzročijo devalvacijo valute. Zavarovanje pred tveganji lahko zmanjša izpostavljenost valutnemu tveganju, ne more pa povsem izničiti izpostavljenosti, ki izhaja iz spreminjajočih se vrednosti valut.

Če je kateri koli plačljiv znesek obresti in/ali odkupa v zvezi s katerim koli finančnim instrumentom povezan z gibanjem deviznega tečaja, lahko vsaka sprememba deviznega tečaja povzroči zmanjšanje zneska obresti oziroma odkupa. Zmanjšanje zneska pa lahko v nekaterih primerih povzroči, da ob zapadlosti takega instrumenta prejmete manjši znesek od prvotno investirane.

7 Obrestno tveganje

Tveganje pri obrestnih merah izhaja iz dejstva, da se vrednost finančnega instrumenta, zlasti dolžniških vrednostnih papirjev, spremeni zaradi spremenjenih obrestnih mer. Obstajajo še dodatna tveganja, povezana z obrestnimi merami, ki se nanašajo na instrumente s spremenljivo obrestno mero, saj obrestnih

prihodkov iz instrumentov s spremenljivo obrestno mero ni mogoče predvideti. Zaradi spremenljivih obrestnih prihodkov investitorji ob nakupu ne morejo določiti točne donosnosti instrumentov s spremenljivo obrestno mero. Investitorji v instrumente s pogostim izplačilom obresti so izpostavljeni tudi tveganju reinvestiranja. To pomeni, da lahko investitorji reinvestirajo obrestne prihodke, ki so jih prejeli, samo po takrat veljavni (lahko nižji) obrestni meri.

Spremembe tržnih obrestnih mer bistveno močneje vplivajo na cene obveznic brez kupona kot na cene obveznic s kuponsko obrestno mero. Če se tržne obrestne mere povečajo, lahko cena obveznic brez kupona bolj pade kot cena drugih obveznic z enako dospelostjo in boniteto.

8 Tveganje spremembe cen blaga

Cene blaga so lahko nestanovitne in lahko precej nihajo, če na primer naravne nesreče ali ujme, kot so orkani, požari ali potresi, vplivajo na ponudbo ali proizvodnjo takega blaga. Cene blaga lahko precej nihajo tudi zaradi sporov ali vojn, ki vplivajo na ponudbo ali proizvodnjo takega blaga. Če je kateri koli plačljiv znesek obresti in/ali odkupa v zvezi s katerim koli finančnim instrumentom povezan s ceno blaga, lahko vsaka sprememba cene takega blaga povzroči zmanjšanje zneska obresti in/ali zneska odkupa. Sprememba cene blaga lahko v nekaterih primerih povzroči, da ob zapadlosti instrumenta, vezanega na ceno blaga, prejmete znesek, ki je manjši od prvotno investiranega.

9 Regulativno, pravno in strukturno tveganje

Vse investicije so lahko izpostavljene regulativnemu, pravnemu ali strukturnemu tveganju.

Naložbam, ki so izpostavljene regulativnim ali pravnim ukrepom in spremembam, se zaradi teh dejavnikov lahko spremeni dobičkonosnost. Pravne spremembe imajo lahko celo tak učinek, da predhodno sprejemljiva naložba postane nezakonita. Tovrstna tveganja so nepredvidljiva in so lahko odvisna od številnih političnih, ekonomskih in drugih dejavnikov. Iz navedenega razloga so tovrstna tveganja lahko večja na nastajajočih trgih. Hkrati sta na nastajajočih trgih po navadi nadzor države in ureditev poslovnih praks, borz in neorganiziranih trgov manj stroga.

Zakoni in predpisi, s katerimi so seznanjeni investitorji, v nekaterih krajih morda ne obstajajo, ponekod pa se lahko tudi nekonsistentno ali naključno uporabljajo oziroma razlagajo in spremenijo z učinkom za nazaj. Neodvisnost pravnih sistemov kot tudi njihova imuniteta pred gospodarskimi, političnimi ali nacionalističnimi vplivi sta v mnogih državah še vedno pretežno nepreizkušeni. Sodniki in sodišča v številnih državah so na področjih poslovnega in korporacijskega prava večinoma neizkušena. Podjetja so izpostavljena tveganju, da bodo zakonodajna telesa spremenila uveljavljeni zakon samo zaradi gospodarskega ali političnega pritiska ali javnega nezadovoljstva. V primeru kršenja lokalnih zakonov ali predpisov ali morebitnega spora zaradi lastništva premoženja, ne obstaja jamstvo, da bo investitor, ki ima investicije v tujini, lahko na lokalnih sodiščih uveljavil ustrezno pravno sredstvo, pri čemer ima lahko investitor pri tujih sodiščih tudi težave s priznanjem njegovih zahtevkov ter izdajo in izvrševanjem sodb v zvezi s pravnimi zahtevki, ki jih je na teh sodiščih vložil oziroma so bili s strani teh sodišč priznani s sodno odločbo.

Pri mnogih finančnih instrumentih ne obstaja stvarna pravica ali pravica do uporabe, ki bi se nanašala na obveznosti ali vrednostne papirje izdajatelja osnovnega instrumenta, temveč ima investitor pogodbeno razmerje samo z nasprotno stranko, njegove pravice pa so posledično omejene le na pravna sredstva, opredeljena v pogodbi, ki jih lahko uveljavlja do nasprotne stranke skladno s pogoji posameznega finančnega instrumenta.

V vseh primerih lahko pravni pogoji finančnega instrumenta vsebujejo določbe, ki so lahko v nasprotju z interesi stranke. Omogočajo lahko, na primer, predčasen odkup ali prekinitve kadar koli ali pa izdajatelju finančnih instrumentov omogočajo precej svobode pri spreminjanju pogojev, ki veljajo za finančne instrumente. V drugih primerih je lahko višina zneska, do katerega se lahko uveljavljajo pravice, ki izhajajo iz finančnih instrumentov, omejena. V nekaterih primerih lahko na naložbo stranke vpliva tudi uveljavljanje pravic, ki izhajajo iz finančnih instrumentov, drugih udeležencev trga.

10 Operativno tveganje

Operativno tveganje, ki ga predstavljajo izpadi ali okvare nujnih sistemov in kontrol, vključno z informacijskimi sistemi (v nadaljevanju: IT), lahko vplivajo na vse finančne instrumente. Poslovno tveganje, zlasti tveganje, da se podjetje vodi nepopolno ali slabo, lahko prav tako vpliva na delničarje ali investitorje takega podjetja. Kadrovske in organizacijske spremembe lahko močno vplivajo na tovrstna tveganja, pri čemer operativno tveganje na splošno ni opazno zunaj organizacije.

11 Nasprotja interesov

Pri običajnem poslovanju so lahko Banka in z njo povezane družbe izpostavljene različnim dejanskim in potencialnim nasprotjem interesov, torej interesom, ki so lahko v nasprotju z interesi stranke ali pa so interesi ene stranke Banke v nasprotju z interesi druge stranke Banke.

3. DEL: PRODUKTI IN INVESTICIJE

Nakup ali prodaja finančnega instrumenta je povezana z več vrst stroškov (vključno s stroški in provizijo za transakcijo). Ti stroški lahko bistveno zmanjšajo ali celo izničijo možnost morebitnega dobička stranke, ki bi ga sicer utegnila doseči stranka iz poslov s finančnimi instrumenti. Če pri izvršitvi naročila stranke sodelujejo dodatni domači ali tuji udeleženci trga finančnih instrumentov, med drugim domači borzni posredniki ali posredniki na tujih trgih, mora stranka upoštevati, da je lahko stranka obremenjena tudi s plačilom borznoposredniške provizije, zneskom nadomestila in drugimi stroški, zlasti (a ne izključno le) stroški tretjih oseb. Poleg navedenih stroškov, ki so neposredno povezani s transakcijo s finančnim instrumentom (»neposredni stroški«), mora stranka upoštevati tudi vse naknadne stroške in nadomestila (»na primer nadomestilo za izvedbo skrbniških storitev«). Pred investiranjem svetujemo stranki, da se pouči o vseh dodatnih stroških in nadomestilih, ki nastanejo v povezavi z nakupom, skrbništvom ali prodajo finančnega instrumenta.

Če stranka v poslu s finančnim instrumentom zagotovi zavarovanje, je od vrste transakcije in kraja trgovanja odvisno, kako se bo zavarovanje obravnavalo. Zavarovanje stranke se lahko obravnava različno, in sicer v odvisnosti od tega, ali trguje na organiziranem trgu, kjer veljajo pravila borze in s transakcijo povezane klirinške hiše, ali pa se trgovanje izvaja zunaj borze. V nekaterih primerih zaradi neločevanja med sredstvi stranke in sredstvi udeleženca, ki za račun stranke opravlja posle za stranko prek drugega udeleženca trga finančnih instrumentov, obstaja tveganje, da stranka na začetku trgovanja s finančnim instrumentom ne bo mogla uveljavljati svojih pravic in upravičenj iz naslova zagotovljenega zavarovanja, oziroma tveganje, da bo stranka navedene pravice in upravičenja med trgovanjem s finančnim instrumentom izgubila. Čeprav se trgovanje izkaže za donosno, pa ni zagotovljeno, da bo stranka dobila povrnjena vsa sredstva, ki jih je položila pri udeležencu trga finančnih instrumentov z namenom zavarovanja posla.

Banka svetuje stranki, da se pozanima o načinu obravnave zavarovanja, ki ga stranka zagotovi za zavarovanje posla, in da se seznanja s pravnim varstvom, ki je v poslu zagotovljeno denarnim sredstvom ali drugemu premoženju stranke, ki ga stranka zagotovi kot zavarovanje (gre zlasti za primere plačilne nesposobnosti ali stečaja katerega koli udeleženca posla). Morebitna vprašanja v zvezi s povračili v poslih izgubljenih denarnih sredstev ali premoženja lahko urejajo tudi zakonodaja ali lokalni predpisi.

1 Delnice in druge vrste lastniških vrednostnih papirjev

Delnice so izpostavljene vsem glavnim vrstam tveganj, ki so navedene v 2. delu tega dokumenta. Poleg navedenih tveganj obstaja pri delnicah tudi tveganje nestanovitnosti ali težav v sektorju podjetja. Če podjetje ni uvrščeno na borzo in se z njegovimi delnicami ne trguje na borzi ali pa je uvrščeno na borzo in se z njegovimi delnicami trguje redko, je lahko prisotno tudi likvidnostno tveganje, zaradi česar je lahko delnice včasih zelo težko prodati.

1.1 Navadne delnice

Navadne delnice so delnice, ki dajejo njihovim imetnikom pravico do udeležbe pri upravljanju družbe (pravico glasovati na skupščini družbe za predlagane sklepe), pravico do dela dobička (dividenda) in pravico do ustreznega dela preostalega premoženja po likvidaciji ali stečaju družbe, medtem ko investitor v navadne delnice ne more od izdajatelja delnice zahtevati vračila vložka (povračila investicije v nakup delnice). Investicije v navadne delnice nimajo zjamčenega donosa, pri likvidaciji izdajatelja pa so navadni delničarji med zadnjimi, ki so upravičeni do poplačila iz kapitala in morebitnih presežnih sredstev izdajatelja, kar lahko privede do izgube precejšnjega dela ali celotnega vložka (investicije v nakup delnice).

1.2 Prednostne delnice

V nasprotju z navadnimi delnicami imajo delničarji prednostnih delnic običajno pravico do fiksne dividende, ki ni odvisna od uspešnosti izdajatelja, zato so manj tvegana oblika investicije kot navadne delnice. Prednostne delnice po navadi delničarjem ne dajejo pravice glasovati na skupščinah izdajatelja, toda v primeru, da gre izdajatelj v stečaj, imajo imetniki prednostnih delnic prednost pri poplačilu iz morebitnih presežnih sredstev izdajatelja pred navadnimi delničarji.

2 Potrdila o lastništvu

Potrdila o lastništvu (ameriška potrdila o lastništvu, globalna potrdila o lastništvu itd., v nadaljevanju skupaj poimenovana kot **potrdila o lastništvu**) so prenosljiva potrdila, ki jih praviloma izda banka in predstavljajo določeno število delnic v podjetju, s katerimi se trguje na lokalni borzi izdajatelja ali na borzi v tujini. Prisotna tveganja se nanašajo na delnico samo in na banko, ki izda potrdilo. Poleg tega obstajajo bistvene razlike med pravicami imetnikov potrdil o lastništvu in pravicami imetnikov delnic izdajatelja, ki jih predstavljajo potrdila o lastništvu. Pogodba o potrdilih o lastništvu določa pravice in odgovornosti depozitarja (kot izdajatelja potrdil o lastništvu), izdajatelja delnic, ki jih predstavljajo potrdila o lastništvu, in imetnika potrdil o lastništvu in se lahko razlikujejo od pravic imetnikov delnic. Na primer, izdajatelj delnic, ki jih predstavljajo potrdila o lastništvu, lahko izvede izplačila imetnikom delnic, imetnikom potrdil o lastništvu pa ne. Vse razlike med pravicami imetnikov potrdil o lastništvu in imetnikov delnic izdajatelja, ki jih predstavljajo potrdila o lastništvu, so lahko pomembne in lahko bistveno in negativno vplivajo na vrednost potrdil o lastništvu. Potrdila o lastništvu, ki predstavljajo delnice izdajateljev s sedežem v tujih pravnih sistemih (zlasti v pravnih sistemih nastajajočih trgov), vsebujejo tudi tveganja, povezana s trgi finančnih instrumentov v pravnih sistemih.

3 Nakupni boni – »warrant«

Nakupni boni je časovno omejena pravica do nakupa delnic, zadolžnic ali obveznic, ki jo je mogoče uveljavljati do izdajatelja osnovnega finančnega instrumenta. Razmeroma majhno gibanje cene osnovnega finančnega instrumenta lahko povzroči nesorazmerno veliko gibanje cene nakupnega bona, bodisi ugodno bodisi neugodno. Cene nakupnih bonov so zato lahko nestanovitne.

Pravica do vpisa katerega koli finančnega instrumenta, ki izhaja iz nakupnega bona, je vsekakor časovno omejena, zato postane investicija ničvredna, če investitor pravice ne uveljavi do določenega roka.

Če se nakupne pravice uveljavijo, se lahko od imetnika nakupnega bona zahteva, da izdajatelju plača dodatne zneske (v višini, ki je enaka ali blizu vrednosti sredstev, na katere se boni nanaša). Z uveljavitvijo nakupnega bona pridobi imetnik nakupnega bona vse pravice in tveganja iz naslova lastništva osnovnega finančnega instrumenta.

Nakupni boni je lahko izpostavljen vsem glavnim vrstam tveganj, ki so opisane v 2. delu.

Banka svetuje stranki, da nakupnega bona ne kupi, če ni pripravljena utrpeti izgube vsega denarja, ki ga investira, vključno s plačano provizijo ali drugimi stroški transakcije.

Tudi nekateri drugi instrumenti se imenujejo boni ('warrant'), vendar so dejansko opcije (na primer opcija za pridobitev vrednostnega papirja, s katero se trguje na organiziranem trgu in jo je mogoče uveljaviti v razmerju do osebe, ki ni izdajatelj osnovnega instrumenta). Navedeni instrumenti so opisani v točki o opcijah.

4 Instrumenti denarnega trga

Instrumenti denarnega trga so kot drugi dolžniški instrumenti izpostavljeni glavnim vrstam tveganj, navedenim v 2. delu tega dokumenta, zlasti kreditnemu in obrestnemu tveganju.

5 Dolžniški instrumenti/obveznice/zadolžnice

Vsi dolžniški instrumenti so potencialno izpostavljeni glavnim vrstam tveganj, ki so navedene v 2. delu, zlasti kreditnemu in obrestnemu tveganju.

Dolžniški vrednostni papirji so lahko izpostavljeni tveganju zaradi izdajateljeve nezmožnosti plačila glavnice in/ali obresti, njihove vrednosti pa se lahko spremenijo tudi zaradi sprememb obrestnih mer, tržne zaznave kreditne sposobnosti izdajatelja, splošne likvidnosti trga in drugih ekonomskih dejavnikov. Ko se obrestne mere zvišajo, lahko pričakujemo, da se bo vrednost dolžniških vrednostnih papirjev zmanjšala. Prenosljivi dolžniški vrednostni papirji s fiksno kuponsko obrestno mero z daljšo dospelostjo/nizjimi kuponi so po navadi občutljivejši za gibanje obrestnih mer kot tisti s krajšo dospelostjo/višjimi kuponi.

6 Enote kolektivnih naložbenih podjetij

Kolektivni naložbeni podjetij, razen podjetja zaprtega tipa, je vzajemni sklad⁵ ali investicijska družba⁶, katere namen je skupinsko nalaganje kapitala, ki ga zagotavlja javnosti in ki deluje po načelu razpršitve tveganja, in enote, ki se na zahtevo njihovega imetnika odkupijo oziroma izplačajo neposredno ali posredno iz premoženja tega podjetja.

Investicijski kupon je vrednostni papir, katerega izdajatelj je družba za upravljanje, ki se glasi na eno ali več enot premoženja vzajemnega sklada in ki daje imetniku investicijskega kupona pravico od družbe za upravljanje zahtevati izplačilo vrednosti enot premoženja vzajemnega sklada, na katere se glasi investicijski kupon, ter pravico do izplačila sorazmernega dela likvidacijske mase pri likvidaciji vzajemnega sklada.

Kolektivni naložbeni podjetij in naložbe, ki jih zajemajo (v nadaljevanju skupaj: **naložbeni podjetij**), so potencialno izpostavljeni vsem glavnim vrstam tveganj, ki so navedene v 2. delu tega dokumenta.

Obstaja mnogo različnih vrst kolektivnih naložbenih podjetij. Na splošno gre pri kolektivnih naložbenih podjetij za dogovor, ki številnim investitorjem omogoča, da združijo svoja sredstva, ki jih nato strokovno upravlja neodvisni upravitelj. Investicije po navadi zajemajo instrumente denarnega trga ter dolžniške in lastniške vrednostne papirje, vendar lahko – odvisno od vrste naložbenega podjetja – vključujejo tudi izvedene finančne instrumente, nepremičnine ali katera koli druga sredstva. Naložbe, ki so predmet naložbenega podjetja, so lahko izpostavljene tveganjem, zato se investitorjem svetuje, da preverijo, ali naložbeni podjetij zajema več različnih naložb in s tem se tveganje porazdeli.

Tveganje kolektivnih naložbenih podjetij je mogoče zmanjšati, ker lahko ustrezna diverzifikacija v kolektivnem naložbenem podjetju zmanjša vpliv spremembe vrednosti posamezne naložbe na celotno donosnost naložbenega podjetja. Kljub razpršitvi tveganja lahko pride do padca ali povišanja vrednosti naložbenega podjetja.

Oceno vrednosti kolektivnega naložbenega podjetja po navadi nadzoruje upravitelj sklada ali investicijski svetovalec, ki upravlja kolektivni naložbeni podjetij (odvisno od primera). Ocene vrednosti se izvajajo skladno s pogoji, ki veljajo za kolektivni naložbeni podjetij in lahko temeljijo na nerevidiranih finančnih izkazih kolektivnega naložbenega podjetja in vseh pripadajočih poročilih. Te ocene so lahko predhodni izračuni vrednosti čistega premoženja kolektivnih naložbenih podjetij. Kolektivni naložbeni podjetij lahko zajema več vrst investicij, ki so nelikvidne ali se z njimi ne trguje aktivno in za katere je težko zanesljivo določiti ceno. Posledično lahko upravitelj sklada ali investicijski svetovalec upošteva različne vrednosti posameznih naložb, zajetih v kolektivnem naložbenem podjetju. Negotovost pri ocenjevanju vrednosti sredstev v kolektivnih naložbenih podjetij lahko negativno vpliva na vrednost čistega premoženja kolektivnega naložbenega podjetja, zlasti če se presoja v zvezi z oceno vrednosti izkažejo za netočne.

Upravitelji sklada ali investicijski svetovalci, ki upravlajo kolektivni naložbeni podjetij, lahko (med drugim) uporabljajo strategije, kot so termimska prodaja brez pokritja (kratka prodaja), vzvod, posojanje in izposojanje vrednostnih papirjev, naložbe s slabšo bonitetno oceno ali težko unovčljive naložbe, nekriti opcijski posli, opcije in termimski posli ter valutni posli, od katerih lahko vsak v določenih okoliščinah okrepi vpliv neugodnih tržnih gibanj in poveča izgube podjetja. Kolektivni naložbeni podjetij lahko vključuje investicije na trgih, ki so nestanovitni in/ali nelikvidni in v katerih je težko ali drago odpreti ali zapreti pozicijo. Donosnost posameznega kolektivnega naložbenega podjetja in naložb, ki so njegov sestavni del, je odvisna od tega, kako uspešen je upravitelj kolektivnega naložbenega podjetja pri izbiri in upravljanju posamezne naložbe kolektivnega naložbenega podjetja.

Poleg tega je unovčenje investicije v kolektivni naložbeni podjetij pogosto omejeno skladno s pogoji, ki veljajo za podjetij. Mogoče je, da za kolektivni naložbeni podjetij ne obstaja sekundarni trg, zato je lahko investicija v tak podjetij (zelo) nelikvidna.

7 Izvedeni finančni instrumenti, vključno z opcijami, termimskimi posli, posli zamenjave, termimskimi pogodbami, izvedenimi finančnimi instrumenti za prenos kreditnega tveganja in finančnimi pogodbami na razliko

Tveganja, navedena v nadaljevanju, lahko nastanejo v povezavi z vsemi vrstami izvedenih finančnih

⁵ Vzajemni sklad je investicijski sklad, oblikovan kot ločeno premoženje, ki je razdeljeno na enote, katerih vrednost je na zahtevo imetnika izplačljiva iz tega premoženja, in ki ga upravlja družba za upravljanje.

⁶ Investicijska družba je investicijski sklad, organiziran kot delniška družba s sedežem v RS, katere osnovni kapital je razdeljen na delnice istega razreda, ki so prosto prenosljive in s katerimi se trguje na organiziranem trgu vrednostnih papirjev.

instrumentov, ne glede na to, ali gre za olistinjeni produkt (kot na primer certifikat) ter ali so posli sklenjeni na organiziranem trgu ali na neorganiziranem trgu.

Izvedeni finančni instrument je instrument, katerega vrednost izhaja iz vrednosti osnovnega instrumenta. Namesto da bi trgovali ali menjali samo osnovni instrument, se sklene pogodba za izmenjavo denarja, sredstev, finančnega instrumenta ali druge vrednosti na podlagi osnovnega instrumenta, in sicer na določen datum v prihodnosti. Za pridobitev izvedenega finančnega instrumenta se lahko plača tudi premija.

Pri investiranju v izvedene finančne instrumente je pogosto mogoče pridobiti finančni vzvod, kar pomeni, da lahko majhen polog ali vplačilo privede do velike izgube (ki je lahko večja od osnovnega vložka) ali dobička. Iz navedenega sledi tudi, da lahko relativno majhna sprememba v ceni osnovnega instrumenta povzroči razmeroma veliko večje gibanje vrednosti izvedenega finančnega instrumenta. Posamezni izvedeni finančni instrumenti so povezani tudi zahtevo po vplačilu kritja, kar pomeni, da bo morala stranka z gotovino pokriti morebitne izgube, ki jih je utrpela pri posameznih z Banko sklenjenih poslih, sicer stranka tvega, da Banka na podlagi enostranske odločitve predčasno prekine oziroma realizira transakcijo. Finančni vzvod in zahteva po kritju pri nekaterih izvedenih finančnih instrumentih hkrati dodatno povečata tveganja, katerim je investitor izpostavljen pri naložbah v tovrstne instrumente.

Obstaja veliko različnih vrst izvedenih finančnih instrumentov, pri čemer so opcije, terminski posli in posli zamenjave najpogostejši. Investitor, ki investira v izvedene finančne instrumente, pogosto prevzame visoko stopnjo tveganja, zato je treba naložbe v izvedene finančne instrumente sklepati previdno, zlasti (a ne izključno le) v primeru, da je investitor manj izkušen oziroma se ni pripravljen izpostavljati večjim tveganjem oziroma ima na razpolago manjšo količino kapitala za investiranje.

Če je izvedena transakcija še posebno obsežna ali če je trg nelikviden (kar velja pri mnogih izvedenih finančnih instrumentih), je lahko nemogoče izvesti transakcijo ali zapreti pozicijo po ugodni ceni.

Izvedeni finančni instrumenti, s katerimi se trguje na borzi, so izpostavljeni tveganjem zaradi borznega trgovanja na splošno, vključno z zahtevo po vplačilu kritja. Izvedeni finančni instrumenti, s katerimi se trguje zunaj borze, so lahko prenosljivi vrednostni papirji ali dvostranske pogodbe, s katerimi se trguje na prostem trgu. Čeprav se lahko s temi oblikami izvedenih finančnih instrumentov trguje različno, je lahko v obeh primerih prisotno kreditno tveganje izdajatelja (pri prenosljivih vrednostnih papirjih) ali nasprotna stranke (pri dvostranskih pogodbah) in kot za vsako pogodbo veljajo tudi zanje posebni pogodbeni pogoji. Pri dvostranskih pogodbah je zlasti mogoče, da nasprotna stranka ni zavezana zapreti ali likvidirati svoje pozicije, zato se lahko zgodi, da investitor ne bo mogel prekiniti pogodbe, ki ustvarja izgubo. Značilnosti posla z izvedenim finančnim instrumentom, s katerim se trguje zunaj organiziranega trga, so dogovorjene ob vsaki sklenitvi posla na individualni ravni. Ker pogoji transakcije niso standardizirani in ne obstaja centraliziran vir cen (kot pri instrumentih, s katerimi se trguje na borzi), je včasih transakcije težko ovrednotiti. Različne formule in finančne predpostavke lahko dajo različne vrednosti, različne finančne organizacije pa lahko navajajo različne cene za isto transakcijo. Poleg tega se vrednost izvedenega finančnega instrumenta, s katerim se trguje zunaj borze, lahko sčasoma spreminja, pri čemer lahko nanjo vpliva veliko dejavnikov, med katerimi so tudi preostala dospelost, tečaj, nestanovitnost cene in prevladujoče obrestne mere.

Izvedeni finančni instrumenti se lahko uporabljajo za špekulativne namene ali kot zavarovanje drugih investicij ali obvladovanje ekonomskih tveganj. Stranki svetujemo, da se pozanima o značilnostih posameznih vrst izvedenih finančnih instrumentov in iz teh instrumentov izhajajočih ter s temi instrumenti povezanih obveznostih (npr. okoliščine, v katerih je stranka zavezana prevzeti ali izročiti osnovno sredstvo in – pri opcijah – datum zapadlosti, omejitve glede časa izvršitve ter pogoji in način izvršitve opcije). V nekaterih primerih lahko borza ali klirinška družba spremeni določila neizpolnenih pogodb (vključno z izvršilno ceno pri opcijskem poslu), ki ustrezajo spremembam osnovnega instrumenta.

Pri gibanju cene osnovnega instrumenta in izvedenega finančnega instrumenta, ki se na ta osnovni instrument glasi, lahko pride do razhajanj. Za terminsko pogodbo, ki se nanaša na opcijo, lahko na primer veljajo omejitve cene, za opcijo samo pa ne. Če ni cene osnovnega instrumenta, je včasih težko oceniti "pošteno" vrednost izvedenega finančnega instrumenta.

Navedene točke v zvezi z različnimi vrstami izvedenih finančnih instrumentov ne veljajo samo za navedene izvedene finančne instrumente, ampak tudi širše, za izvedene finančne instrumente na splošno. Vsi izvedeni finančni instrumenti so potencialno izpostavljeni glavnim vrstam tveganja, navedenim v 2. delu, zlasti tržnemu tveganju, kreditnemu tveganju in vsem posebnim panožnim tveganjem, povezanim z osnovnim sredstvom.

7.1 Terminske pogodbe, (sintetični) terminski posel in dogovor o terminski obrestni meri

Terminske pogodbe, (sintetični) terminski posli in dogovor o terminski obrestni meri (vsi navedeni spadajo v kategorijo izvedenih finančnih instrumentov) zajemajo obveznost sklenitve, prevzema ali izročitve dogovorjenega osnovnega instrumenta ali denarne poravnave na datum v prihodnosti. Pri trgovanju s (sintetičnimi) terminskimi posli in pogodbami je pogosto mogoče pridobiti finančni vzvod, terminske transakcije pa lahko vključujejo tudi pogojno obveznost, zlasti zahtevo glede kritja.

7.2 Opcije

Z nakupom opcije investitor pridobi pravico, ne pa tudi obveznost, od izdajatelja opcije kupiti (v primeru izdaje nakupne opcije) oziroma izdajatelju prodati (v primeru izdaje prodajne opcije) osnovni instrument na vnaprej določen ali določljiv dan in po vnaprej določeni (izvršilni) ceni.

Nakup opcije je manj tvegan kot prodaja opcije, saj lahko izguba pri nakupu opcije znaša največ toliko kot premija, povečana za provizijo ali druge stroške transakcije. Nekateri opcijski trgi delujejo na osnovi kritja, tako da kupci ne plačajo celotne premije za opcijo v času, ko jo kupijo. V tem primeru se lahko od stranke naknadno zahteva, da plača kritje za opcijo do višine premije, če tega ne stori, se lahko pozicija stranke zapre ali likvidira tako kot terminska pozicija. Kadar stranka izda opcijo, je povezano tveganje veliko večje kot pri nakupu opcije. Če želi stranka ohraniti svojo pozicijo, se lahko zgodi, da bo morala poravnati obveznosti, ki izhajajo iz opcije, pri čemer pa lahko utрпи izgubo, ki bistveno presega prejeto premijo. Z izdajo opcije namreč stranka sprejme pravno obveznost nakupa ali prodaje osnovnega instrumenta pod pogojem, da upravičenec iz opcije to uveljavlja v roku za uveljavitev opcije, in sicer neodvisno od tega, za koliko se je tržna cena osnovnega instrumenta oddaljila od izvršilne cene, dogovorjene v opciji.

Če je stranka že imetnik osnovnega instrumenta, za katerega je sklenila pogodbo o izdaji prodajne opcije (kar je znano kot "krita nakupna opcija"), je tveganje manjše. Če stranka ni imetnik osnovnega instrumenta (kar je znano kot »nekrita nakupna opcija«), je lahko tveganje neomejeno. Za nakupno opcijo velja, da je (»in-the-money«), kadar je izvršilna cena nižja od tržne cene osnovnega instrumenta. Za prodajno opcijo velja, da je (»in-the-money«), kadar je izvršilna cena višja od tržne cene osnovnega instrumenta. Tudi pri unovčenju opcije (»in-the-money«) lahko investitor realizira negativen donos, in sicer kadar je vrednost unovčene opcije nižja od stroškov, ki jih je imel kupec s sklepanjem transakcije v zvezi z opcijo (premija, druga nadomestila in stroški).

V nekaterih primerih se instrumenti, ki zagotavljajo možnost izvršitve nakupa ali prodaje osnovnega instrumenta do tretje osebe (do osebe, ki ni prvotni izdajatelj tega osnovnega sredstva), imenujejo »warrant«. S tovrstnimi instrumenti se trguje na organiziranem trgu (borzi) ali zunaj organiziranega trga in vsebujejo podobna tveganja kot opcije.

Obstaja več vrst opcij glede na možnost izvršitve opcije, med njimi ameriška opcija (možnost izvršitve na kateri koli dan v obdobju do zapadlosti opcije), evropska (samo na dan, določen kot dan zapadlosti opcije) in bermudska (samo na vnaprej določene dneve v obdobju do zapadlosti opcije). Nakup evropskih ali bermudskih opcij lahko prinaša dodatno tržno tveganje, ker je lahko izvršilna cena pod/nad tržno ceno (t. i. »in-the-money«) (pretežen) del časa, ne pa tudi na dan oziroma dneve na katere ima investitor pravico do uveljavitve opcije. V primeru, da je stranka potencialni izdajatelj opcije, je treba upoštevati način, kako vrsta opcije vpliva na terminski plan potencialnih obveznosti stranke za plačilo oziroma izročitev osnovnega instrumenta, ki izhajajo iz opcije. Kot izdajatelj evropske opcije lahko stranka terminski plan vseh obveznosti za plačilo oziroma izročitev osnovnega instrumenta predvidi. Če ne pride do predčasne prekinitve razmerja, nastalega s sklenitvijo pogodbe o ustanovitvi opcije, poravnava pred datumom zapadlosti ni potrebna. Kot izdajatelj ameriške opcije pa mora biti stranka pripravljena izpolniti morebitne obveznosti za plačilo oziroma izročitev osnovnega instrumenta kadarkoli v obdobju do zapadlosti opcije.

7.3 Pogodbe na razliko

Določeni izvedeni finančni instrumenti se imenujejo pogodbe na razliko. To so lahko opcije ali terminskimi posli na borzni indeks, valutno in obrestno zamenjavo. V nasprotju s terminskimi posli in posli, katerih predmet so opcije (ki se lahko – glede na pogoje – poravnajo z gotovino ali izročitvijo osnovnega instrumenta) se lahko te pogodbe poravnajo samo z denarno poravnavo. Naložba v pogodbo na razliko prinaša enaka tveganja kot naložba v zvezi s terminskim poslom ali opcijo. Transakcije s pogodbami na razliko lahko zajemajo tudi pogojno obveznost.

7.4 Naložbeni certifikati

Naložbeni certifikati investitorjem omogočajo zasledovanje gibanja cen različnih osnovnih finančnih instrumentov (delnic, indeksov, obveznic ...), vendar je investitor poleg tveganju do posameznega

finančnega instrumenta izpostavljen tudi tveganju do izdajatelja certifikata. Izdajatelji certifikatov so večinoma velike investicijske banke, ki z omenjenimi instrumenti trgujejo na organiziranem trgu (borzi). Lastniki naložbenih certifikatov, v nasprotju z imetniki osnovnih finančnih instrumentov, nimajo nobenih pravic, ki bi izvirale iz naslova lastništva osnovnega instrumenta (na primer pravice do dividende). Imetniki certifikatov so upravičeni do nekaterih izplačil ob določenih pogojih, ki so vnaprej opredeljeni v prodajnem prospektu.

Obstaja več vrst certifikatov, kot na primer udeležbeni certifikati, certifikati s finančnim vzvodom, certifikati, ki zasledujejo nadpovprečno donosnost, certifikati z zavarovano glavnico in druge vrste certifikatov, ki se med seboj razlikujejo glede na obseg in vrsto tveganj, katerim je investitor izpostavljen.

7.5 Posli zamenjave – »swap«

Pogodba o zamenjavi je izvedeni finančni instrument, pri katerem stranki zamenjata en denarni tok za drugega (pri valutni zamenjavi se hkrati dogovorita še za obratni denarni tok z datumom v prihodnosti, ob zapadlosti valutne zamenjave), ki ju izračunata glede na »osnovni instrument« (najobičajnejši so valutna zamenjava – FX swap, zamenjava obrestnih mer – IRS, osnovni instrument pa je lahko tudi indeks, blago ali drugo).

Pogodba o zamenjavi se lahko uporabi v kombinaciji z opcijo. Opcije na zamenjavo (»swaption«) so transakcije, na podlagi katerih kupec v zameno za plačilo premije pridobi pravico, da do dogovorjenega datuma ali na dogovorjeni datum sklene predhodno dogovorjeno pogodbo o zamenjavi. Obrestne »kapice«, »dna« in »ovratnice« stranki omogočajo, da se v zameno za plačilo ali prejem premije zaščiti ali izpostavi nihanju vrednosti ali nivoju osnovnega instrumenta.

Pri trgovanju z izvedenimi finančnimi instrumenti, s katerimi se ne trguje na borzi (vključno s posli zamenjave), je stranka močno izpostavljena tudi t. i. »tveganju nasprotne stranke«, torej tveganju in nemožnosti nasprotne stranke izpolniti zapadle obveznosti, ki izhajajo iz finančnega instrumenta.

Obseg trgovanja s finančnimi instrumenti zamenjav se je v zadnjih letih močno povečal in postal za nekatere osnovne instrumente likvidnejši, mnoge banke in investicijsko bančna podjetja delujejo kot principalni in posredniki ter uporabljajo standardizirano dokumentacijo o zamenjavah, vendar kljub temu ni mogoče zagotoviti, da bo likviden sekundarni trg obstajal ob katerem koli času za kateri koli posamezen posel zamenjave.

8 Sestavljeni finančni instrumenti/košare

Vsi sestavljeni finančni instrumenti, kot so na primer obveznice z nakupnimi boni, strukturirani depozit, vezan na valutni par, strukturirani depozit, vezan na ceno blaga, so izpostavljeni tveganju vseh finančnih instrumentov, iz katerih so sestavljeni. Pri tovrstnih finančnih instrumentih je prisotno večje tveganje kot na splošno pri posameznem instrumentu (negativni vplivi posameznih vrst tveganj, ki izhajajo iz posameznega dela sestavljenega finančnega instrumenta, se namreč lahko pojavijo hkrati in skupaj), čeprav lahko nekateri sestavljeni instrumenti vključujejo elemente za omilitev nekaterih tveganj, na primer instrumenti z zaščito glavnice. Pri strukturiranem depozitu na valutni par ali na ceno blaga lahko investitor ob zapadlosti takega instrumenta dobi manj, kot je prvotno investiral (razen v primeru zaščite glavnice), maksimalna izguba pa je omejena na višino vložka.

Na vrednost košare produktov, kot so delnice, indeksi itd., lahko vpliva število in kakovost referenčnih instrumentov, ki jih košara vsebuje. Spremembe vrednosti posameznega referenčnega instrumenta v košari na splošno bolj vplivajo na vrednost košare, če košara vsebuje manjše število različnih referenčnih instrumentov ali pa večji delež posameznega referenčnega instrumenta. Poleg tega je v primeru, da so referenčni instrumenti v košari skoncentrirani v določeni panogi, vrednost take košare bolj odvisna od ekonomskih, finančnih in drugih dejavnikov, ki vplivajo na to panogo, kot pa če košara vsebuje referenčne instrumente iz več panog.

4. DEL: INFORMACIJE O RAVNANJU S FINANČNIMI INSTRUMENTI IN DENARNIMI SREDSTVI STRANKE

Banka vodi finančne instrumente in denarna sredstva stranke, s katerim Banka razpolaga bodisi v svojem imenu in za račun strank bodisi v imenu in za račun strank in ki jih je pridobila pri opravljanju investicijskih oziroma pomožnih investicijskih storitev za stranke (v nadaljevanju skupaj: **vodenje finančnih instrumentov in denarnih sredstev stran**), v skladu s pravili skrbnega ravnanja s finančnimi instrumenti in denarnim dobroimetjem strank, navedenimi v ZTFI-1.

V primeru borznega posredovanja, vodenja računov nematerializiranih vrednostnih papirjev, zbirne hrambe vrednostnih papirjev, izdanih kot pisne listine, gospodarjenja s sredstvi strank in skrbniških storitev, Banka vodi finančne instrumente in denarna sredstva stranke v skladu z določili s stranko v ta namen sklenjene pogodbe o borznem posredovanju, pogodbe o vodenju računov nematerializiranih vrednostnih papirjev, pogodbe o zbirni hrambi vrednostnih papirjev, izdanih kot pisne listine, pogodbe o gospodarjenju s sredstvi strank in pogodbe o zagotavljanju skrbniških storitev ter notranjimi akti Banke. Vse pravice in upravičenja stranke v zvezi s finančnimi instrumenti in denarnimi sredstvi stranke, ki grede stranki pri opravljanju v tem odstavku navedenih storitev, zlasti (a ne izključno le) pravica stranke do razpolaganja s finančnimi instrumenti, ki so predmet nakupnega posla, oziroma pravica do razpolaganja stranke s kupnino, pridobljeno iz naslova prodajnega posla, oziroma z zneskom neizkoriščenega predujma (danega Banki za izvršitev nakupnega naročila), pravice stranke do izročitve Banki v gospodarjenje izročeni sredstev stranke ter pravica do donosov iz naslova upravljanja finančnih instrumentov stranke, so natančneje urejene v prej navedenih pogodbah.

Banka pri Banki Slovenije odpre poseben denarni račun, prek katerega sprejema vplačila in opravlja izplačila iz poslov, ki jih je sklenila za račun stranke, in vodi denarno dobroimetje stranke. Banka v zvezi z vsakim denarnim računom strank vodi evidenco. Banka prek posebnega denarnega računa stranke ne sme sprejemati vplačil in opravljati izplačil iz poslov, ki jih je sklenila za svoj račun. Banka vodi finančne instrumente in denarna sredstva stranke ločeno od finančnih instrumentov in denarnih sredstev Banke. Banka za račun in v imenu stranke pri centralnem depozitarju vodi račun nematerializiranih finančnih instrumentov. Banka na hišni račun ne sme prenesti finančnih instrumentov, katerih imetnik je stranka oziroma ki jih je pridobila za račun stranke, razen če za tak prenos obstaja veljavni pravni temelj. Banka finančnih instrumentov, katerih imetnik je, ne sme voditi na računu stranke, ki ga vodi sama. Banka za račun stranke vodi trgovalni račun stranke, račun gospodarjenja s sredstvi stranke, skrbniški račun ter evidenco stanja in prometa s finančnimi instrumenti in denarnimi sredstvi stranke.

V primeru, da so finančni instrumenti stranke vpisani v centralnem depozitu, jih Banka vodi v skladu s pravili, ki se uporabljajo za ta depo. V primeru, da pravila centralnega depozita omogočajo vodenje računov strank v njem, Banka stranko na to možnost izrecno opozori in ji v zvezi s tem poda vse informacije v obsegu, kot je določen z določili ZTFI-1. Če stranka zahteva, da se njeni finančni instrumenti vodijo prek njenega računa v centralnem depozitu, Banka v primeru, da je članica tega centralnega depozita, odpre in vodi račun stranke, na katerem so vpisani ti finančni instrumenti, če pa ni članica tega centralnega depozita, v imenu in za račun stranke zagotovi, da član centralnega depozita odpre in vodi račun stranke, pri katerem so vpisani ti finančni instrumenti. V primeru, da Banka vodi finančne instrumente strank v centralnem depozitu za račun strank prek svojega računa v centralnem depozitu ali prek drugega vmesnega poddepozitarja, Banka vzpostavi in vodi poddepo teh finančnih instrumentov (v nadaljevanju: **poddepo**), pri čemer stranki zagotavlja vse pravice in upravičenja v zvezi z razpolaganjem z v poddepo vpisanimi finančnimi instrumenti, skladno z določili ZTFI-1, pogodbe o opravljanju skrbniških storitev, pogodbe o gospodarjenju s sredstvi strank in pravili poddepozita ter drugimi akti Banke. Stranka, v dobro katere so v poddepoju vpisani finančni instrumenti določene vrste, lahko od Banke, v skladu z določili ZTFI-1 in pravili poddepozita, kadar koli zahteva, da ji izroči finančne instrumente.